

Sem och Japhet :
predikan hållen i
Stockholms synagoga
d. 8 dec. 1894 till
...

Klein, Gottlieb,

73 Nbh Br. 1894

National Library
of Sweden

1894.

Fool.
Part.
Hist.
(Fol.)

SEM OCH JAPHET

PREDIKAN

HÅLLEN I STOCKHOLMS SYNAGOGA

DEN 8 DECEMBER 1894

TILL FIRANDET AF

GUSTAF II ADOLFS 300-ÅRIGA MINNE

AF

D:R G. KLEIN

TRYCKT PÅ BEGÄRAN

STOCKHOLM
NORDIN & JOSEPHSON
I DISTRIBUTION.

STAM OCH SÄLFFERT

BRISTOL

HÄRRETS STORHERRS STÄMMA

DELLA ÅR 1894

STAM OCH SÄLFFERT

STAM OCH SÄLFFERT

STAM OCH SÄLFFERT

STAM OCH SÄLFFERT

STOCKHOLM
ISAAC MARCUS' BOKTR.-AKTIEBOLAG
1894.

Kungl. biblioteket

0 0000 000137235

GENERALKONSULN OCH KOMMENDÖREN M. M.

HERR HENRIK DAVIDSON

STOCKHOLMS MOSAISKA FÖRSAMLINGS ORDFÖRANDE

TILLEGNAS DENNA PREDIKAN

SOM EN RINGA TACKSAMHETENS GÄRD

FÖR

MÅNGÅRIG VÄNSKAP.

GENERALIZATION OF KONTZOVSKY'S N

HERR HENRIK DAVIDSON

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

CHICAGO, ILL.

1911

1911

Det urgamla heliga ordet ligger åter framför oss och inbjuder oss till forskning och eftertanke. Om afundens bedröfliga verkningar hafva vi förra gången talat. De följande bladen i första Mosebok tala om den öfverhandtagande lasten och om Guds nåd och långmodighet, som varnade det förderfvade slägtet. Der berättas, att människorna icke ville låta varna sig och att den gudomliga långmodigheten förvandlades till helig vrede, till straffande rättvisa. Den straffdom, med hvilken de blifvit hotade, kommer med sina fruktansvärda vågor. Men öfver böljorna sväfvat, skyddad af Guds nåd, arken och bär den *ende*, som inför Gud befunnits rättfärdig, Noak — han som med sin familj blef begynnelsen till ett nytt människoslägte på det gamlas graf. Från Noak och hans söner, Sem, Ham och Japhet, skall ett nytt slägte uppstå.

Men äfven hos Noaks afkomma visar sig synden såsom en fruktansvärd makt. Det är hans son Ham, som på ett skamlöst sätt hånar sin fader och till straff därför af denne förbannas. Jag vill nu icke tala om det svalg, som öppnade sig emellan faderns och sonens hjerta, och icke heller om de orsaker, som söndersleto naturens starkaste band. Låtom oss i dag rikta vår

uppmärksamhet på den välsignelse, som Noaks båda välartade söner fingo taga med sig på vandringen genom lifvet.

Denna välsignelse lyder sålunda:

“*Lofvad vare den Evige, Sems Gud.* Och Kanaan vare hans träl.

Gud utvidge Japhet och låte honom bo i Sems tält. Och Kanaan vare hans träl.“ (1 Mosebok 9, 26, 27.)

I bibeln framställas, som bekant, Noaks söner såsom stamfäder för tre folkgrupper, hvilka skilja sig från hvarandra genom hudfärg, språk, religion och seder. *Ham* är stamfadern för folken i norra Afrika. Det för dessa folk gemensamma var en mörk hudfärg, en dyster, vidskeplig naturdyrkan; i synnerhet utgjorde menniskoffer hos dem en hufvudbeståndsdel af deras rysliga afgudatjenst. Från *Japhet* härleder man de folk, som vi kalla de ariska. Det mest betydande bland dem är det *grekiska*. *Sem* betecknas såsom stamfäder för de folk, hvilka bodde från Armenien ända ned till Persiska Viken och södra Arabien. Det viktigaste folket bland semiterna är *hebreerna*. Hvad är nu innehållet af den välsignelse, som meddelades åt denne representant för så många folk?

Mina vänner! Med denna välsignelse formuleras den lag, efter hvilken verldshistorien skall utveckla sig. Här anvisas åt folken den väg, som de skola vandra. Här visas för alla menniskor det härliga mål, som de en gång måste uppnå, det mål, som en gång skall förena dem alla, så att de, i trots af olikheten i hudfärg, språk och seder, skola såsom *Guds barn* känna sig såsom *ett*. Detta skall komma till stånd genom en förbindelse, en allians mellan *Sem* och *Japhet*.

Detta är i korthet innehållet af den välsignelse, som Noak gaf sina söner.

Huru mycket af denna välsignelse har sedan den tiden gått i fullbordan? Eller hör denna välsignelse till dessa fromma sagor, som vi helst böra lemna åsido, till dessa sköna förhoppningar, som man helst bör begrafva, emedan de sällan förverkligas på jorden? Ett svar på denna fråga gifver oss *verldshistorien*.

Tvänne skapande folk — så lär oss historien — det helleniska och det israelitiska, gåfvo upphof åt den ädlare kultur, som lyfte människan ur barbariets och vildhetens urtillstånd. Om man främtoge vår tids romaniska, germaniska och slaviska folk (på denna och andra sidan oceanen) hvad de mottagit af det helleniska och det israelitiska folket, så skulle mycket, ganska mycket felas dem. Men man kan knappast tänka denna tanke; man kan nämligen alls icke taga ifrån dessa folk hvad de lånat. Det har till den grad blifvit *ett* med deras väsende, så djupt trängt in i deras organisms blod och safter, att det numera utgör en del af dem sjelfva och sålunda gör dem till bärare och fortplantare af det utifrån emottagna. Ja, det är ett historiskt faktum, att Sems ande och Japhets ande skapat den ideella atmosfer, utan hvilken kulturfolk icke vore tänkbara.

Men hvad är det egendomliga, det skapande, det originella hos dessa mensklighetens lärare? Hvad var deras kallelse, deras liffsuppgift?

Om Japhets ande behöfver icke mycket sägas. Fulltonigt och höjdt öfver all afund bäres Hellas' rykte öfver hela vida verlden. Antikens greker äro döda, och mot de döda är efterverlden rättvis. Fri från all afund erkänner en tacksam efterverld, att den grekiska andan har öppnat skönhetens rike, att den har utstrött konstens blommor och vetenskapens frukter, att den har utgjutit

en olympisk tankeklarhet, och att ur dess konstideal ännu i vår tid en föryngrand kraft utströmmar.

Af en annan art var Israels lifsuppgift. Voro grekerna *estetikens* skapare, så voro israeliterna *etikens* mästare. Hafva de förra uppställt det *sköna* såsom mål för det menliga handlandet, så hafva de senare i sinnesförnekande andlighet kallat människorna till *helighet*. Hafva de förra spridt omkring sig en evigt *glad* ande, så hafva de senare skänkt menskligheten en evigt *helig* ande. Och denna i sitt slag ensamma, allvarliga lifsuppfattning hänger tillsammans med Israels monoteistiska idé, med dess rena gudsbegrepp. *Derför har läran utgått från Zion och Guds ord från Jerusalem.* Jes. 2, 3. I *Jerusalem* och icke i *Athen* ljöd ropet: Det finns endast *en* Gud, Gud är en ande, och *alla* människor äro skapade i hans afbild och äro derföre hans barn. Från *Jerusalem* kom ordet: Du skall älska din nästa såsom dig sjelf. 3 Mosebok 18, 18. På *Sinai* och icke på *Olympen* förkunnades de tio buden. Det var Israels profeter, som uppstälde den *eviga freden* såsom ett heligt ideal för framtiden med dessa ord: "Folk skall icke mera draga svärdet mot folk, och de skola icke mera lära att kriga". Det var *Israels* profeter, som ville befria folket från *presterligt förmynderskap*, som icke erkände ett prestestånd med *särskilda privilegier*, som förutsade en tid, då Guds ande skulle utgjutas *öfver allt kött*, en tid, då ett mensklighetstempel skulle resa sig på jorden, i hvilket *Israel* och *folken*, *Sem* och *Japhet*, skulle räcka hvarandra *brodershanden*.

זכרתי ימים מקדם הגיתי בכל פעלך
במעשה ידיך אשוחח

"Jag ihågkommer forntidens dagar, jag finner öfver-

allt ditt verk, jag talar om dina händers verk.“ Ps. 143, 5. Så säger psalmisten, och vi vilja instämma i dessa ord. Ja, äfven vi vilja ihågkomma forntidens dagar. Låten Guds ledning af menskligheten genom Israel i stora drag skrida förbi eder erinring!

I århundraden hade Israel bott i sitt eget land. Då kom Nebukadnezar, den babyloniske eröfraren, och störtade tronen, förstörde templet och bortförde Israel till Babylon. Efter sjuttio år återvände folket och började för andra gången sitt eget statslif, hvilket varade i fyrahundratjugu år. Alexander den store kom och skakade både öster- och vesterlandet genom sina eröfrings-tåg. Många israeliter tjenade i hans härar och deltog i arbetet på den stora omhvälfning och förvandling, som inträdde i historien, — och äfven i deras *egen* historia. Från Alexanders död ända till Jerusalems förstöring ombytte Israel flere gånger herskare, kom än under Egypten, än under Syrien, än under Rom och började redan då utbreda sig öfver jordens länder. Och under denna tidrymd, den fruktbaraste i Israels historia, börjar Noaks välsignelse uppenbart gå i fullbordan, börja profeternas löften förverkligas. Ty under denna tidrymd mötte hvarandra *för första gången* med fullt medvetande *Sems* och *Japhets* ande. Då blef nämligen den heliga skrift öfversatt på den tidens verldsspråk, det grekiska språket. Denna öfversättning var det *första budskapet* till hedningarne om grundläggandet af *Guds rike på jorden*. Då inträngde, enligt våra gamle lärares ord, för första gången Japhets *skönhetssinne* i Sems *tält*. Der möttes första gången grekisk bildning och judisk religion. Der gafs hedningarne för första gången insigten i den gudomliga läran.

Och då jordmånen blifvit beredd och sinnena voro

mogna och andarna väckta, då inträdde en verldshistorisk tilldragelse, som bildar början till en ny daning i mensklighetens historia. *En son af Juda uppträdde*, en af de ädlaste och väldigaste. Kallad af sin fader i himmelen, predikar han genom ord och gerning, genom sitt lif och sin död Guds rike. — Liten och späd var den telning, som han planterade, men den stod i en god jordmån, och den växte småningom till ett väldigt träd, i hvars skugga tusen sinom tusen togo sin tillflykt och med hvars frukter tusen sinom tusen vederqvickte sig. Ja, *ett under skedde*: mäktiga hednafolk, som knäböjde för gudar af trä och sten, började i vördnad böja sig för *Sems Gud*, och menskligheten tog ett väldigt steg närmare sitt mål.

Det är en gammal sanning, att historien rör sig i kontraster. Ja, den branta bergsvägen har äfven sina tillbakagående krökningar, så att det ser ut, som om vandrarens ansträngningar voro alldeles fruktlösa. I stället för att på bergets topp inandas den rena luften, öfverfalles han af ängslan och beklämning. Der han väntar en värmande solstråle, der omgifves han af ett ogenomträngligt mörker. Men var uthållig! Genom mörker till ljus, sådan är den väg, som jordens pilgrim måste vandra! Så är det äfven med menniskoanden. Han eger en oerhörd spänstighet; och sådana tillbakagående afvikningar från den rätta vägen äro endast till för att bringa honom att sträfva ännu högre och för att göra sanningens triumf så mycket fullständigare. — En tillbakagående krökning af detta slag var den mörka *medeltiden*, med sin blinda auktoritetstro, sin förnufts-lösa traditionsförgudning och sitt bloddränkta religionshat. Det var den tid, då presten var allt, då en vink

af påfven var tillräcklig för att störta konungar från tronen och föra folken till slagtbänken. Det var den tid, då af vantron bedårade menniskor af sina prester köpte sig aflat för förskräckliga illdåd. Och dock frambröt äfven ur medeltidens mörker mycket, som var stort och härligt, och som bar i sitt sköte de väldigaste omhvälfningar. *Sems* och *Japhets* anda uppstodo på nytt föryngrade ur sina nästan igenfyllda grafvar. Med de lärde judarnes bistånd, hvilka vid denna tid voro så godt som de enda representanterna för hebreisk språkforskning, började en ny, från all tradition frigjord bibeltolkning bana sig väg, och genom de grekiska studiernas pånyttfödelse väcktes det vetenskapliga tankearbetet till nytt lif. Andarne drabbade åter tillsammans. Banen väg för friheten! var humanisternas stridsrop. Öfverallt skakade man på kedjorna. De mörka borgarna blefvo underminerade. Men alla dessa vetenskapliga och skönliterära försök hade blott en förberedande betydelse. Då kom ändtligen i rättan tid den rätte mannen: — *Martin Luther*. Med sin andes hammare krossade han den gamla formen och gaf folken Guds ord åter. Han befriade andarne från presternas makt och förmynderskap. Inför Gud äro alla lika. Prester och lekmän, alla hafva lika pligter och lika rättigheter.

Detta är det historiska stordåd, som beredt Luther för alla tider en ärofull plats i det tyska folkets och mensklighetens häfder, äfven om hans *religiösa ståndpunkt* har måst böja sig för utvecklingens eviga lag.

Men nu synes verldshistorien åter göra en tillbakagående afvikning. Luthers verk synes vara i fara. Presterna börja åter röra på sig. De andar, som man trodde sig hafva besvurit, brusa åter genom rymden. Till hvad pris som helst — så förklara anhängarne och

tillbedjarne af medeltidens ande — måste *trosenhet* framtvingas. Man skapar kättaredomstolar och ställer i deras tjänst spejare, lyssnare, samvetsspioner. Man inrättar sällskap, hvilkas medlemmar offra sin vilja och sin frihet för att verka för den *religiösa enhetens* kraf. Med ett ord, man gör allt hvad menskelig list, hvad presterlig fanatism, hvad en rofgirig soldatesk kan å stad komma för att tillintetgöra reformationens verk. Redan tyckes detta verk vara hotadt. Men der nöden är som störst, der är hjälpen som närmast. *Gustaf Adolf uppträder på världshistoriens skådeplats.*

Här stannar jag och frågar med skriftens ord:

היום הזה יום בשרה הוא ואנחנו מהשים

I dag är en det glada budskapets dag. Skulle väl vi låta den gå förbi under tystnad?

För trehundra år sedan föddes Sveriges mest betydande konung, en af de tappreste stridsmän för trosfriheten, som världshistorien känner. Icke svenskarne allena, utan alla folk, som njuta frukterna af den trosfrihet, hvilken han med sina segrar tillkämpat dem, fira Gustaf Adolfs minne. Hafva äfven vi rättighet att instämma i det allmänna jublet?

Mina vänner! Vi hafva icke blott rättighet, utan det är vår *pligt* att prisa och tacka Gud för att han utvalt det svenska folket att genom denna sin ädlaste representant göra en så vigtig insats i mensklighetens utveckling. Ja, såsom svenskar jubla äfven vi, och den glädjen kommer från hjertat, ty vi känna oss innerligt sammanvuxna med det fädernesland, som Gustaf Adolf påtryckt sin andes och sitt hjertas prägel. Vi hålla fast dervid med hvarje fiber af vår varelse. Vi lefva i dess kultur. Vi taga del i dess andliga utveckling, och vi äro beredda till offer för dess försvar. Och då

— få vi äfven taga del i dess glädje. Ja, äfven vi hafva rättighet att ära och vörda Gustaf Adolfs minne och att hos våra barn uppväcka hänförelse för den hjälte, som drog ut i kriget, för att gifva Gudi äran, som icke bländades af de exempellösa framgångarne, som, ehuru den mäktigaste bland sina samtida, frivilligt böjde sig under Guds starka hand och gaf sina underordnade exemplet af sjelfförnekelse och ödmjukhet, som var genomträngd af den öfvertygelsen, att **כי לאבכה יגבר איש** kämpen icke segrar genom sin makt allena, utan att det är Herrans hand, som förlänar seger. **ימין ד עשה דיל**

Men äfven såsom israeliter hafva vi rättighet och pligt att fira Gustaf Adolfs minne; ty denne hjälte har icke kämpat för snöd vinning, utan för en idé, och han har dött för en idé. Han har kämpat för mensklighetens heligaste idé, *samvetsfriheten, trosfriheten*. Han har kämpat mot prester, som ansågo hvarje annorlunda troende för en kättare, för ett helvetets barn. Han har kämpat för den *profetiska* idéen om det allmänna prestadömet. Han har befriat anden från den presterliga makten. Han har lossat de bojar, i hvilka påfvedömet och munkväldet höllo människornas sinnen fångna.

Hvem känner icke Gustaf Adolfs segertåg genom de tyska länderna efter slaget vid Breitenfeld? Jublande gingo tusental af hans befriade trosbröder honom till mötes. Men försagda och bäfvande togo hans motståndare till flykten. Prester och klosterfolk trodde, att den nordiske eröfraren kom med hämnd och vedergällning, att han skulle göra mot dem, hvad de hade gjort mot protestanterna. Men de misstogo sig. Den store Gustaf Adolf kunde icke förnedra sig till att utöfva en handling af hämnd. "Ingen hämnd kräfdes, ingen stördes i sin religionsöfning. Gustaf Adolf till och med

uppmnade de flydde att återvända, han bjöd från Würzburg sitt skydd lika åt alla, katoliker som protestanter.“ Så berättar en historieskrifvare om honom. Ja, då Gustaf Adolf stod på höjden af sin lycka, innerligt älskad af de sina, fruktad af fienderna, lät han sin hofpredikant Fabricius predika mot trosförföljelsen: “Gud fordrade frivillig tillbedjan, och ingen borde tvingas till samvetet.“

Så ihågkomma vi forntidens dagar och finna öfverallt Guds verk. Ja, vi finna, att Gud uppenbarar sig i historien. Vi finna, att menskligheten en gång skall uppnå ett stort mål och att alla stora rörelser i historien närma oss till detta mål. Vi finna, att Gud, när tiden dertill kommit, söker åt sig ett redskap bland oss människor och anförtror åt detta en ledande roll. Vi finna, att Gustaf Adolf var en af dessa Guds älsklingar, som hade den höga kallelsen att föra menskligheten ett stycke framåt, ett steg närmare det höga målet. Derfor är äfven för oss denna dag en glädjedag, och med af tacksamhet uppfyllda hjertan säga vi: “Gud denna dag oss gifvit har, låtom oss jubla, glädjas på den.“ Ps. 118, 24.

Ja, i dag gifva äfven vi uttryck åt denna glädje genom föresatsen att framhärda i den trohet mot vårt fädernesland, som vi hittills bevisat. Den oskattbara trosfrihet, som vi här i detta sköna land åtnjuta, vilja vi fortfarande söka att göra oss värdiga, till fäderneslandets bästa, till mensklighetens välsignelse. Ty ännu är icke menskligheten vid målet. Ännu har den idé, för hvilken Gustaf Adolf kämpade och föll, trosfrihetens idé, icke lyst och värmt *alla* människohjertan, och åter synes menskligheten likna den trötte vandraren, hvilkens staf vill falla ur hans hand, innan han hunnit

målet. Derfor är det på sin plats att fira minnesdagar sådana som denna, att blicka tillbaka på den tillryggalagda vägen. Den väldiga förändring, som egt rum i världshistorien, bevisar bäst, att menskligheten i öfverensstämmelse med en gudomlig plan skrider ett herrligt mål till mötes. Och den Gud, som i sin barmhertighet bevarat fäderna, skall ock leda sönerna på den rätta vägen.

Låtom oss därför med tillförsigt hoppas på Gud, och komma skall sannerligen den tid, då Japhet fredligt skall bo i Sems tält och båda i broderlig förening skola framträda inför Gud; den tid, då trosfriheten skall brusa fram såsom en stormvind öfver alla vantrons irrbloss, såsom det strida regnet befrukta ofrukta hjertan, såsom den fallande daggen vederqvicka försmäktande sinnen. Luften skall blifva mild och ren, himmelen klar och blå, jorden lugn och fridfull, och hela menskligheten skall instämma i verldskören: **יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה** Gud är *en*, och hans namn är *ett*! Amen.

Alla människors fader! Vi bedja till Dig, och millioner af Dina barn bedja med oss: Tillkomme Ditt rike! Vi veta och bekänna, att vi allesamman hafva syndat och genom våra synder och missgerningar förhindrat ditt rikets tillkomst. O Herre, hjälp oss! Stärk Du hos oss och hos hela menskligheten en anda, som kommer från Dig och höjer sig till Dig, en sanningens och kärlekens anda, en vishetens och gudaktighetens anda, en förbrödringens och samhörighetens anda mellan de olika folken. För tre hundra år sedan lät Du i Din nåd en hjelte uppstå bland det svenska folket, genom hvilken Du utförde stora ting bland Dina barn. Ack, låt, o Herre, när efter hundra år ett annat slägte åter

samlas här för att åter fira denna ärorika minnesdag, låt dem då fira den ännu högtidligare än vi; låt religionsfriheten då hafva stiftat försoning och frid bland alla dina barn; låt då religionen utöfva den makt öfver sinnena, som henne tillkommer och för hvilken Du har sändt henne, makten att förena människors hjertan och icke att skilja dem. Herre, låt denna minnesdag blifva till välsignelse för vårt fädernesland. Låt det äfven allt framgent vara ett värn för äkta frihet och fred. Välsigna, o Herre, vår konung; trosfrihet och människokärlek äro de ädelstenar, som sira denne furstes krona; må de ännu länge pryda hans konungsliga hufvud. Välsigna hans kungliga gemål drottningen och hela det kungliga huset. Beskydda alla de heliga rum, der gudsfruktan och människokärlek läras. Gif, o Gud, Din välsignelse åt landets alla nyttiga anstalter och åt alla, som om dem hafva vård. Vi bedja, o Herre, om välfärd för hela menskligheten, på det att alla må tillbedja Dig, som är den sanne Guden. Låt kärlekens och fromhetens band omslingra alla, låt fröjd och frid bo inom alla och kring alla! Och dem, hvilka Din vishet pålagt lidanden; — o, att Du ville sända dem en stråle af tröst, att de Dig erkänna och deri finna lindring! Vi bedja för alla betryckta och sörjande, för sjuka och döende; aftorka, barmhertige Gud, de lidandes tårar, stilla de betrycktas suckar, gif tröst och ro åt den sorgbundne, och låt den bedjande aldrig sakna förtröstan och frid! Hör oss, milde Fader, bönhör oss för ditt heliga namns skull! Dig tillhör tack, pris och lof, från evighet till evighet. Amen!

